

Kun kirjastonhoitajista tuli johtamiskonsultteja

Sivistyksen paikka: kirjoituksia kirjaston tilasta.
Toim. Vesa Niinikangas & Inkeri Näätäsaari.
Enos, 2000.

Käsillä olevaa teosta voi tiiviisti kuvata ilmaisulla 'reipas ajanhenkisyys'. Koska tämä on omalle mentaliteetilleni hieman vierasta, toivon, että mahdolliset lukijat, teoksen artikkelien kirjoittajat mukaan lukien, suostuvat lukemaan seuraavat paikoin pisteliäätkin huomautukseni tässä valossa

Kokoomateoksen nimeke "Sivistyksen paikka" on sattuva. Sivistys on siinä 'vain' attribuutti ja pääsana on paikka. Kirjan artikkeleissa painottuu paikan 'talonpito', osin johtamisopin uusimpien virtausten kielin ja mielin. Tämä voi liittyä siihen, että puolet kirjoittajista on kirjastonjohtajia, ja loputkin kirjoittajat näyttävät löytävän oman viiteryhmänsä johtajista. Kun olen usein murehtinut suomalaisen kirjastoalan hierarkkista rakennetta, jossa lähes ainoastaan urakehityksen mahdollisuus johtaa hallinnollisiin tehtäviin, ehkä käsillä olevan teoksen sisällön koostuminen on yksi pieni oire tuosta murheenaiheestani.

Se, että paikka on spesifisti sivistyksen paikka, tulee temaattisesti esiin lähinnä vain Vesa Niinikankaan ja Inkeri Näätäsaaren artikkeleissa. Kukaan kirjoittajista ei pyri hahmottamaan sivistyksen yleistä tai erityisesti kirjastoalan yhteydessä soveltuvaa käsitettä. Tämä on pettymys. Toisaalta teoksen alanimekekin, "kirjoituksia kirjaston tilasta", on sikäli sopiva, että kirjaston tilasta kertoo jokin myös se, että kahdeksasta alan vankasta asiantuntijasta kukaan ei tahdo käydä itse sivistyksen käsitteeseen käsiksi.

Artikkeleita voi hieman temaattisesti ryhmitellä. Keijo Perälän ja Päivi Jokitalon artikkeleita yhdistävänä rakenteena on kysymys siitä, miten pärjätä muuttuvassa maailmassa, katsottuna tietyn, oletettavasti vastauksen antavan kehitysprojektin kautta. Perälän projekti on Turun kaupunginkirjaston uudisrakennukseen liittyvä suunnitelma sisältöalueperustaisesta organisaatiomallista. Perälän keskeinen tavoite on "sisältöjen hallinta", mikä ansiokkaasti, suunniteltuun organisaatiomalliin liityessään, manifestoi sitä sisällöllisyyden kaipuuta, jota suomalaisesta kirjastoalasta on ollut aistittavissa viime vuosina. Perälä tahtoo huomauttaa, että sisältöjen hallinnaksi ei riitä kyky sivistyneesti keskustella. Tässä tahdon omasta puolestani kysyä, voiko kirjasto oikeastaan mitään sivistynyttä keskus-

telukumppanuutta arvokkaampaa asiakkaalleen tarjota, kun vain hyväksytään hieman väljä ja metaforinen keskustelun käsite. Päivi Jokitalon projekti on puolestaan virtuaali tietopalveluhanke "Kysy kirjastonhoitajalta". Hänen artikkelinsa on hyvä ja havainnollinen, innostavakin kuvaus. Se kuitenkin antaa mahdollisuuden kyseenalaistaa alamme itseymmärrystä hallitsevan itsestänselvyyden, jonka myös Niinikangas ja Näätäsaari ilmaisevat kategorisesti ja ohjelmallisesti. Onko itse asiassa "kysymys" se "voimakenttä", jossa ainoastaan kirjasto saa olemassaolon oikeutuksensa?

Tuula H. Laaksovirran sanomana on, että kirjastonhoitajan ammatin arvostus ei ehkä olekaan sillä tavoin huono kuin ammattikunnan piirissä koetaan. Hänen ilosanomaansa saattaisi hieman himmentää, jos tehtäisiin tarkempi ero käsitteiden arvostus ja tyytyväisyys välille. Oili Kokkonen puolestaan katsoo kokeneen kirjastonhoitajan viisain silmin kirjastojen tehtävää uusien viestimien parissa. Erityisesti mieltäni lämmittävät kirjoituksen lopun jännitteiset tiivistykset, joissa kirjaston kulttuuris- yhteiskunnallinen olemus ja rooli hahmottuu teoksen muita artikkeleita rikkaammin.

Liisa Niinikankaan, Aulikki Holman ja myös Vesa Niinikankaan ja Inkeri Näätäsaaren kirjoituksia hallitsee vahvasti johtamisteoreettinen käsitteistö muutosjohtamisineen, osaamispääomineen ja menestystekijöineen. Tätä varsin yritysorientoitunutta käsitteistöä kirjastoalaan sovellettaessa nousee omassa mielessäni mm. kysymys siitä, mistä muutos saa tuon itsearvoisen asemansa kirjastotyössä, jonka olemuksena on kuitenkin pitkäjänteisyys ja säilyttäminen. Ei ole kysymys pelkästään vuosisataisista perinteistä vaan myös vuosisataisista kokoelmista ja dokumenteista. Holmalla puolestaan asiantuntijuus saa lähes fakiirisia piirteitä, mikä saattaisi yllättää teknisesti niin kehittyneessä ajassamme.

Niinikankaan ja Näätäsaaren kirjoituksen peristävä omintakeisuus liittyy 'taitopääomasta', 'sivistyspääomasta' ja 'sosiaalisesta pääomasta' rakentuvaan 'osaamis-puntariin', erityisesti keskimmäisenä mainitun vuoksi, koska siinä sivistyksen tulee tematisoitua osaksi 'paikan'

kokonaishahmoa. Oman minimalismiinkin taipuvaisen käsitteellistämistyylini puitteissa olisin saattanut miettiä, mitä erityistä ja kirjastotyölle luonteenomaista, sivistyksellistäkin voisi nousta sivistysakselin ja taitoakselin jännitteestä, niiden tietyllä tavoin vastakkaisestakin ja kuitenkin ehkä toisiaan tukevasta suhteesta.

Käsillä oleva teos antaa aiheen pohtia vielä lopuksi erästä käsitteellisen, ehkä tieteellisenkin, toisaalta samalla myös ohjelmallisen kirjoittamisen kysymystä. Kysymyksen saattaisi introdusoida ehkä havainnollisesti vaikka samalla hieman provokatiivisesti ja epätarkastikin kysymällä, missä tieteellisyyden mielessä käsillä olevan teoksen artikkelien käsitteistö saattaisi olla tieteellistä. (Missään ei varsinaisesti mainita, että artikkelit tahdotaisiin esittää tieteellisinä kirjoitelmina. Kysymykselläni en myöskään tahdo missään määrin halventaa niitä, melkein päinvastoin. Joka tapauksessa on otettava huomioon, että sellaiset johtamisteoreettiset käsitteet, joita erityisesti Holman ja Liisa Niinikankaan artikkeleissa esiintyy, saavat varsinaisen arvonsa sitä kautta, että ne voivat 'tulla lihaksi', so. osaksi empiiristä todellisuutta itse asiassa vasta tullessaan ymmärretyiksi, hyväksytyiksi ja itse asiassa uskotuiksi niissä organisaatioissa, joiden

teorioissa oletetaan toimivan onnistuneesti. Ne monessa mielessä ilmaisevat *credo*a, jolla arvellaan, osittain empiirisesti osoitetaankin olevan tietyllä tavoin (lähinnä tehokkuutta ajatellen) siunauksellisia vaikutuksia organisaatioiden toiminnassa. Itselläni ei ole mitään tämän kaltaista käsitteellistä työtä vastaan sinänsä. Päinvastoin, näen sen hedelmällisesti ylittävän objektivistisen tieteellisyyksäksityksen rajoittuneisuutta.

Samalla tahdon kuitenkin korostaa, että tällaisia käsitteitä käytettäessä olisi syytä olla tarkoin tietoinen niiden luonteesta, siitä 'käsitteellistämisen modaliteetista', johon ne kuuluvat. Tässä voin viitata siihen, että esitettyjen johtamisteoreettisten käsitysten merkitys saattaisi jäädä huomattavasti rajoittuneemmaksi, jos - toisin kuin käsillä olevassa teoksessa - vakavasti tavoiteltaisiin myös sanan 'paikka' attribuutin, sivistyksen käsittämistä. Kysymys on perustavalla tavalla valinnasta, joka ei ole poliittisestikaan indifferentti.

Vesa Suominen

Tämän numeron kirjoittajat

Alkula, Riitta, YTT, Espoo

Karonen, Pasi, FM, Teknillinen korkeakoulu

Kuronen, Timo, YTT, Geologian tutkimuskeskus

Lilja, Johanna, FM, Helsinki

Saarti, Jarmo, FT, Kuopio

Suominen, Vesa, FT, Oulun yliopisto